

Rachunek przepływów pieniężnych jako istotny element sprawozdania finansowego jednostek realizujących usługi długoterminowe

Wstęp

Powszechne stosowanie zasad rachunkowości w odniesieniu do czynników kształtujących wynik finansowy powoduje, że osiągnięcie przez przedsiębiorstwo zysku nie może być utożsamiane z generowaniem przez nie środków pieniężnych.

Zyskowność i wypłacalność są pojęciami ściśle ze sobą powiązаныmi, ale nie tożsamymi. Działalność zyskowna niekoniecznie musi pociągać za sobą generowanie środków pieniężnych. Tłumaczy to upadłość rentownych przedsiębiorstw oraz brak takiego zagrożenia w przypadku jednostek deficytowych¹. Przedsiębiorstwa nie upadają z powodu braku zysku, lecz raczej pieniędzy na pokrycie zobowiązań. Stąd słuszny wydaje się pogląd, zgodnie z którym *„pieniądz to kamień węgielny i bezpośrednia miara sukcesu finansowego wynikającego z dokonania jednostki w danym okresie”* [Śnieżek, 2005, s. 115].

Problem dotyczący zysku księgowego polega ponadto na tym, że można go swobodnie użyć do oceny przyszłości tylko wtedy, kiedy wiarygodnie i ściśle oddaje wielkość przyszłych przepływów pieniężnych, co w praktyce ma miejsce niezwykle rzadko [Śnieżek, 2005, s. 113].

Rachunek zysków i strat przedstawia bowiem memoriałową stronę działalności i dokonań jednostki. W myśl tej fundamentalnej zasady koszty i przychody ujmuje się w okresach, których one dotyczą, bez względu na wpływy lub wydatki środków pieniężnych. Pozwala to na pomiar wypracowanych w danym okresie przychodów oraz poniesionych kosztów w postaci zarówno już otrzymanych lub wydatkowanych środków pieniężnych, jak i przewidywanych do otrzymania należności lub koniecznych do spłaty w przyszłości zobowiązań. Uznanie za przychód lub koszt nie jest więc uzależnione od przepływu środków pie-

---

* Dr, Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Gdański, sylwiasilaska@wp.pl, ul. Armii Krajowej 101, 81-824 Sopot

¹ Np. w Wielkiej Brytanii około 75-80% upadających przedsiębiorstw jest zyskownych [Stępień, 2008, s.7].

niężnych, podobnie jak przepływ środków pieniężnych nie jest równoznaczny z wystąpieniem przychodu lub kosztu kształtującego poziom wyniku finansowego.

Zastosowanie reguły memoriału daje „szeroki ogląd rzeczywistości gospodarczej” [Gierusz, 2010, s. 25], wprowadzając jednocześnie element niepewności do pomiaru skutków finansowych operacji gospodarczych. Stąd przyjęcie w rachunkowości również zasady kasowej, która – ujmując operacje gospodarcze w momencie wpływu lub wydatku – gwarantuje ustalenie wyniku mającego pokrycie w środkach pieniężnych. Zawarcie w rocznych raportach finansowych danych wynikających z obu założeń: kasowego i memoriałowego nadaje „informacji finansowej cechy: kompletności, spójności, obiektywności i zrozumiałości, przyczyniając się w znacznym stopniu do przekazywania rzetelnego i jasnego obrazu sytuacji finansowej firmy” [Śnieżek, 2012, s.1435]. Dlatego też ważnym elementem sprawozdania finansowego jest rachunek przepływów pieniężnych, w którym ujmuje się zaistniałe zdarzenia zgodnie z regułą kasową.

Tymczasem położenie nacisku przy pomiarze wyniku finansowego z realizacji kontraktów długoterminowych² na zasadę współmierności powoduje powstanie jeszcze dodatkowych rozbieżności pomiędzy wynikiem pieniężnym a memoriałowym.

Celem tego artykułu jest podkreślenie szczególnej roli rachunku przepływów pieniężnych w jednostkach realizujących usługi długoterminowe oraz wskazanie stopnia możliwych rozbieżności pomiędzy wynikiem bilansowym a pieniężnym ustalonego na podstawie danych dotyczących rzeczywistej umowy.

1. Rola rachunku przepływów pieniężnych w kontekście specyfiki rozliczania kontraktów długoterminowych

Wyznaczenie efektów umowy długoterminowej zgodnie z metodą procentowego zaawansowania, czyli proporcjonalnie do poziomu jej realizacji³ daje nie tylko możliwość odzwierciedlenia rzeczywistego wy-

---

² To umowy zawarte na realizację usług długotrwałych, niezakończonych na dzień bilansowy, do których zastosowanie mają artykuły 34a, 34c i 34d ustawy o rachunkowości. Dotyczą najczęściej usług budowlanych, a także projektowych, konsultingowych oraz doradczych. Zob. Krajowy Standard Rachunkowości (KSR) Nr 3 pkt 2.

³ Najczęściej wykorzystywanym sposobem szacowania stanu zaawansowania jest określenie udziału poniesionych kosztów w całkowitych kosztach wykonania usługi. Stopień zaawansowania zlecenia można ponadto zmierzyć za pomocą:

- obmiaru wykonanych prac,

niku finansowego, ale również zachowania stałej (średniej) rentowności dla wszystkich lat wykonywania kontraktu, co spełnienia oczekiwania dotychczasowych i potencjalnych inwestorów, zainteresowanych ujawnianiem krótkookresowych zysków i wypłatą dywidendy.

W sytuacji, gdy niemożliwe jest wiarygodne określenie stopnia zaawansowania kontraktu, wynik finansowy należy ustalić zgodnie z metodą zysku zerowego, w konsekwencji której przedsiębiorstwo nie wykazuje zysku (względnie wykazuje stratę), aż do momentu zakończenia umowy. Przychody ujawnia się bowiem do wysokości poniesionych w danym okresie kosztów, których pokrycie przez zamawiającego jest prawdopodobne.

Przyjęcie w odniesieniu do kontraktów długoterminowych zasady współmierności pozwala tym samym na proporcjonalne - do stanu realizacji prac - rozłożenie w czasie wyniku z całego kontraktu, ale jednocześnie przychód nie wynika z sumy wystawionych faktur, lecz jest ustalany niejako sztucznie, w oparciu o stopień wykonania usługi. Podobnie zresztą jak koszty w przypadku pomiaru stanu zaawansowania zlecenia inną metodą niż udział kosztów. W konsekwencji zwiększa się stopień rozbieżności pomiędzy ujęciem memoriałowym a pieniężnym. Podstawowe relacje w tym obszarze przedstawia rysunek 1.

Z kolei relacje pomiędzy wielkościami ujętymi w rachunku zysków i strat w zależności od przyjętej metody pomiaru wyniku finansowego pozwalają na wyodrębnienie ośmiu możliwych przypadków, które przedstawiono w tablicy 1. Ich analiza umożliwia dokonanie wstępnej oceny zakresu rozbieżności pomiędzy kategoriami finansowymi i pieniężnymi oraz ich skutków dla wysokości wyniku brutto ze sprzedaży, jak i sald przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej.

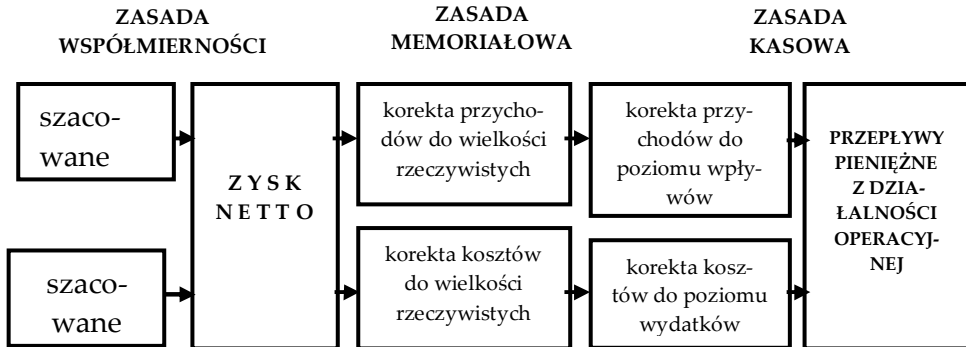
Wziąwszy pod uwagę fakt, że wpływy z przychodów ze sprzedaży z reguły następują ze znacznym opóźnieniem, co wynika z [Wieczorek, 2003, s. 141]:

- udzielania odroczonej płatności,
- występowania opóźnień w regulacji zobowiązań przez inwestora,
- stosowania przez zleceniodawcę kaucji gwarancyjnych, zwracanych dopiero po zakończeniu realizacji kontraktu,

-
- liczby przepracowanych godzin bezpośrednich przy wykonywaniu umowy lub
  - innych metod, o ile odzwierciedlają one w sposób wiarygodny poziom realizacji usługi.

można przyjąć, że w trakcie realizacji umowy przychody szacowane na poziomie niższym od rzeczywistych są najbardziej zbliżone do skali realnych wpływów ze sprzedaży.

Rysunek 1. Relacje pomiędzy zasadami współmierności, memoriału i kasową w rachunkowości kontraktów długoterminowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Needles i inni, 1987, s. D-9; 1109].

Tablica 1. Relacje między przychodami i kosztami ujętymi w rachunku zysków i strat w zależności od metody pomiaru wyniku finansowego

Wyszczególnienie		Metoda procentowego zaangażowania. % postępu prac ustalony						Metoda zysku zerowego	
		udziałem kosztów		inną metodą					
		1	2	3	4	5	6	7	8
Przychody ujęte w rachunku zysków i strat	= rzeczywistym								
	> od rzeczywistych	+		+	+			+	
	< od rzeczywistych		+			+	+		+
Koszty ujęte w rachunku zysków i strat	= rzeczywistym	+	+					+	+
	> od rzeczywistych			+		+			
	< od rzeczywistych				+		+		

Gdzie (+) oznacza wystąpienie danej relacji.

Źródło: Opracowanie własne.

Relacje występujące po stronie kosztów nie są już tak jednoznaczne. Poziom wydatków związanych z danymi robotami zależy bowiem od sposobu realizacji kontraktu. Wykonywanie zlecenia wyłącznie za pomocą własnego potencjału produkcyjnego wiąże się z ponoszeniem pełnych wydatków na bieżąco – w miarę ponoszenia kosztów. Z kolei, w sytuacji powierzenia całości robót podwykonawcom istnieje możliwość analogicznych rozliczeń do tych stosowanych przez inwestora wzglę-

dem generalnego wykonawcy, co pociąga za sobą odroczenie w czasie rozchodu środków pieniężnych w związku z poniesionymi kosztami. W praktyce najczęściej występującą formą realizacji jest równoległe korzystanie z sił własnych oraz z usług podwykonawców [Wieczorek, 2003, s. 141].

Wziąwszy jeszcze dodatkowo pod uwagę pozycje kosztów o charakterze niepieniężnym (amortyzacja) oraz późniejszym terminie płatności (wynagrodzenia), można przyjąć, podobnie jak w przypadku przychodów, że w trakcie realizacji umowy koszty szacowane na poziomie niższym od rzeczywistych są najbardziej zbliżone do poziomu wydatków.

Najmniejsze rozbieżności pomiędzy strumieniem finansowym a jego pieniężnym odpowiednikiem powinny wystąpić w sytuacji oznaczonej w tabelicy 1 numerem 6, największe zaś w pozycji 4. Oba przypadki dotyczą pomiaru wyniku finansowego w oparciu o metodę procentowego zaawansowania, przy czym stopień ten ustalono w oparciu o procedurę inną niż kosztowa.

Nie można więc jednoznacznie wskazać, która z metod szacowania wyniku na kontrakcie powoduje największe rozbieżności pomiędzy ujęciem memoriałowym a pieniężnym, tym bardziej że skala różnic zależy od wielkości przychodów i kosztów oraz wpływów i wydatków, a także ich wzajemnych proporcji.

Trudno jednak nie zauważyć, że specyficzne metody pomiaru wyniku finansowego z umów długoterminowych zwiększają poziom rozbieżności pomiędzy analizowanymi wielkościami. Dodatkowo powodują, że wynik finansowy obciążony jest dużą dozą subiektywnych szacunków. Możliwość jego wyznaczenia za pomocą różnych procedur uznaje się w literaturze za jedną z „ważnych przyczyn, dla których zysk (księgowy) nie nadaje się do pomiaru ekonomicznej wartości firmy” [Rappaport, 1999, s. 16].

Informuje on bowiem jedynie o rentowności lub deficytowości jednostki gospodarczej, będąc dodatkowo obciążonym „pewnym stopniem umowności i subiektywizmu” [Śnieżek, 2005, s. 115]. Tłumaczy to powszechne zainteresowanie rachunkiem przepływów pieniężnych jako tym sprawozdaniem, które trafniej i bardziej obiektywnie niż zysk księgowy odzwierciedla kondycję finansową jednostki, tak w ujęciu ex post, jak i ex ante [Śnieżek, 1999].

Z punktu widzenia podmiotów realizujących usługi długoterminowe nie do przecenienia jest fakt, że sprawozdanie to, eliminując skut-

ki stosowania odmiennych rozwiązań przy ujęciu operacji i zdarzeń tego samego rodzaju, zwiększa porównywalność informacji finansowych przedstawianych przez różne jednostki⁴, czyniąc z rachunkowości język jeszcze bardziej uniwersalny niż ten oparty o reguły memoriału i współmierności.

Pomiar nadwyżek pieniężnych wydaje się być odpowiednim miernikiem finansowych efektów umowy długoterminowej również z innych przyczyn, wynikających ze specyfiki tego typu zleceń. Do najważniejszych z nich należy zaliczyć [Wieczorek, 2003, s. 118–119]:

- długie okresy realizacji umów i stosunkowo długie terminy płatności kwot wynikających z faktur, powodujące że zamiana uzyskanych przychodów ze sprzedaży na wpływy pieniężne następuje ze znacznym opóźnieniem,
- często poważny wpływ pojedynczych umów na kształtowanie sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, wynikający z faktu jednoczesnego realizowania nielicznych kontraktów o dużej wartości umownej, co z jednej strony daje możliwość generowania dużych wpływów pieniężnych, z drugiej zaś wiąże się z ogromnym ryzykiem ze względu na wysoką kosztochłonność takich zleceń i poziom ponoszonych wydatków,
- silne występowanie efektu sezonowości, głównie w branży budowlanej, pociągającego za sobą zmienne zapotrzebowanie na środki pieniężne w ciągu roku.

Z tych też względów, równoległe do bilansowej procedury wyceny kontraktów długoterminowych, podmioty powinny prowadzić rachunek ekonomiczny projektu. Polski ustawodawca wychodzi jednak z założenia, że skoro sprawozdanie to zawiera informacje uzupełniające w stosunku do bilansu oraz rachunku zysków i strat, obowiązek jego prezentacji dotyczy dużych podmiotów, których raporty skierowane są do szerokiego grona użytkowników zainteresowanych wielopłaszczyznową analizą działalności jednostki [Filiuś, 2002, s. 312].

Ustawowe zwolnienie mniejszych jednostek z obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych – co jest obce Międzynarodowym Standardom Rachunkowości – nie podważa wysokiej użyteczności informacyjnej tego sprawozdania. Kontrolowanie stanu środków

---

⁴ Por. § 1 Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”, [Znowelizowany Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 Rachunek przepływów pieniężnych z komentarzem, 2010, s.226].

pieniężnych w tych jednostkach jest równie ważne, a może nawet ważniejsze niż w dużych podmiotach [Waśniewski, Skoczylas, 1995, s. 137–139].

Opcyjność w przygotowywaniu cash flow wynika z konieczności zachowania właściwej relacji między kosztem jego sporządzenia a korzyściami płynącymi z posiadania zawartych w nim informacji. Stąd decyzje w zakresie przygotowania tego raportu podejmuje kierownik jednostki.

Należy jednoznacznie podkreślić, że szczególnie z punktu widzenia podmiotów realizujących kontrakty długoterminowe rachunek przepływów pieniężnych zwiększa wiarygodność i porównywalność ujawnianych danych, co – biorąc pod uwagę niedostateczny i często mylący poziom informacji na temat sytuacji pieniężnej wynikającej z rachunku zysków i strat oraz bilansu – stanowi argument przesądający o niezwykłej wadze tego sprawozdania.

2. Wynik bilansowy a wynik pieniężny z realizacji kontraktów długoterminowych na przykładzie badanego przedsiębiorstwa

Specyfika kontraktów długoterminowych oraz szczególne metody ich rozliczania na ostatni dzień roku obrotowego, prowadzą w efekcie do różnic w pomiarze wyniku w ujęciu bilansowym i pieniężnym.

Na podstawie danych dotyczących rzeczywistej umowy, otrzymanych od przedsiębiorstwa budowlanego⁵, sprawdzono jak znaczące mogą to być rozbieżności. Przedmiotowa umowa dotyczyła robót hydrotechnicznych, realizowanych w północnej Polsce w latach 2001 – 2006. W wyniku negocjacji ustalono stałą cenę w wysokości 21 609 814 zł, którą zmieniano parokrotnie w trakcie wykonywania usługi ze względu na zatwierdzone przez zleceniodawcę zmiany zakresu robót. Do pomiaru wyniku finansowego z kontraktu przyjęto metodę stopnia zaawansowania, przy czym postęp prac ustalono na podstawie udziału poniesionych kosztów od dnia zawarcia umowy do dnia bilansowego w całkowitych kosztach jej wykonania. Dane dotyczące kontraktu uporządkowano w tablicy 2.

---

⁵ Ze względu na złożone w spółce zobowiązanie Autorka nie może ujawnić nazwy jednostki oraz żadnych szczegółów, które umożliwiłyby identyfikację tego dużego przedsięwzięcia.

Tablica 2. Charakterystyka badanego kontraktu hydrotechnicznego „H”

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Pierwotna wartość umowy	21 609 814,00	21 609 814,00	21 996 201,40	21 619 696,62	21 946 351,85	22 189 840,74
Zmiana wartości umowy	0,00	386 387,40	376 504,78	326 655,23	243,488,89	60 394,69
Całkowite przychody	21 609 814,00	21 996 201,40	21 619 696,62	21 946 351,85	22 189 840,74	22 250 235,43
Globalny budżet kosztów kontraktu	18 800 538,29	19 121 240,08	18 505 180,51	18 439 432,57	18 435 727,70	18 711 510,92
Rzeczywiste koszty	218 292,12	4 379 679,89	6 689 153,54	2 655 693,01	4 159 433,66	609 258,70
Rzeczywiście koszty narastająco	218 292,12	4 597 972,01	11 287 125,55	13 942 818,56	18 102 252,22	18 711 510,92
Koszty do ukończenia budowy	18 582 246,17	14 523 268,07	7 218 054,96	4 496 614,01	333 475,48	0,00
Planowany łączny zysk na umowie	2 809 276,34	2 874 961,95	3 114 516,74	3 506 919,91	3 754 113,67	3 538 724,51
% kontraktu wg udziału kosztów	1,16 %	24,05 %	60,99 %	75,61 %	98,19 %	100,00 %
Zafakturowana sprzedaż	238 897,49	4 958 330,78	7 747 550,64	3 405 956,47	5 194 084,47	705 615,58
Zafakturowana sprzedaż narastająco	238 697,49	5 197 028,27	12 944 578,91	16 350 535,38	21 544 619,85	22 250 235,43
Wpływy	148 043,34	5 688 782,82	7 836 712,53	3 836 581,29	7 082 691,04	2 552 476,20
Wydatki	103 578,32	4 250 180,70	7 742 733,55	2 975 287,30	6 140 153,55	1 470 556,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych empirycznych spółki.

Na podstawie zestawionych wielkości dokonano pomiaru wyniku finansowego na koniec poszczególnych okresów realizacji przedsięwzięcia, co ujęto w tablicy 3.

Przyjęcie metody stopnia zaawansowania oznaczało, wyznaczenie na dzień bilansowy wielkości przychodów proporcjonalnie do stanu realizacji zlecenia, zgodnie z przyjętym wskaźnikiem. Tym samym kwoty przychodów w rachunku zysków i strat poszczególnych okresów różniły się od wielkości zafakturowanych. Ustalenie stopnia zaawansowania budowy w oparciu o metodę kosztową nie spowodowało analogicznych różnic po stronie kosztów, w przypadku których wielkości ujawnione w sprawozdaniu finansowym odpowiadały rzeczywiście poniesionym.

W celu sprawdzenia, jak rozkładałyby się różnice pomiędzy tymi wielkościami, w przypadku pomiaru wyniku finansowego według metody zysku zerowego, dokonano odpowiednich przeliczeń, które zestawiono w tablicy 4.

Tablica 3. Ustalenie przychodów, kosztów i wyniku finansowego kontraktu „H” wykazywanych w rachunku zysków i strat przy zastosowaniu metody stopnia zaawansowania

Wyszczególnienie	Kwoty narastająco	Kwoty uznane w latach poprzednich	Kwoty uznane w r.bieżącym
Rok 2001			
Zarachowane przychody ze sprzedaży (1,16% x 21609814)	250 673,84		250 673,84
Koszty rzeczywiste	218 292,12		218 292,12
Wynik na umowie	32 381,72		32 381,72
Rok 2002			
Zarachowane przychody ze sprzedaży (24,05%x21 996 201,40)	5 290 086,44	250 673,84	5 039 412,60
Koszty rzeczywiste	4 597 972,01	218 292,12	4 379 679,89
Wynik na umowie	692 114,43	32 381,72	659 732,71
Rok 2003			
Zarachowane przychody ze sprzedaży (60,99%x21 619 696,62)	13 185 852,97	5 290 086,44	7 895 766,53
Koszty rzeczywiste	11 287 125,55	4 597 972,01	6 689 153,54
Wynik na umowie	1 898 727,42	692 114,43	1 206 612,99
Rok 2004			
Zarachowane przychody ze sprzedaży (75,61%x21 946 351,85)	16 593 636,63	13 185 852,97	3 407 783,66
Koszty rzeczywiste	13 942 818,56	11 287 125,55	2 655 693,01
Wynik na umowie	2 650 818,07	1 898 727,42	752 090,65
Rok 2005			
Zarachowane przychody ze sprzedaży (98,19%x22 189 840,74)	21 788 204,62	16 593 636,63	5 194 567,99
Koszty rzeczywiste	18 102 252,22	13 942 818,56	4 159 433,66
Wynik na umowie	3 685 952,40	2 650 818,07	1 035 134,33
Rok 2006			
Zarachowane przychody ze sprzedaży (100% x 22 250 235,43)	22 250 235,43	21 788 204,62	462 030,81
Koszty rzeczywiste	18 711 510,92	18 102 252,22	609 258,70
Wynik na umowie	3 538 724,51	3 685 952,40	- 147 227,89*

* Powodem powstania straty w ostatnim roku realizacji kontraktu była dokonana zmiana umowy w 2006 roku, wskutek czego koszty wzrosły nieproporcjonalnie do przyrostu przychodów.

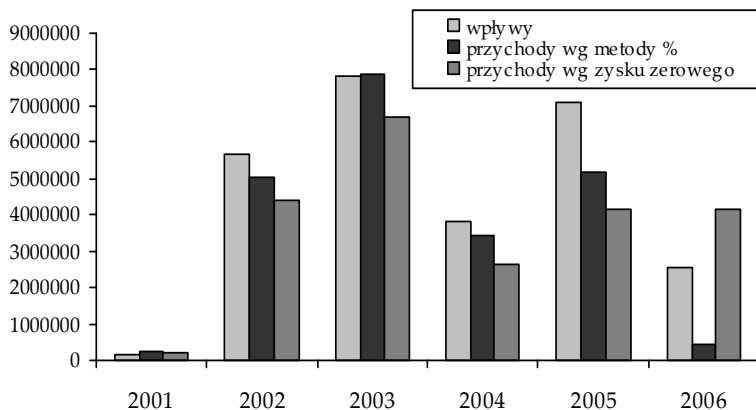
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych empirycznych spółki.

Tablica 4. Ustalenie przychodów, kosztów i wyniku finansowego kontraktu „H” wykazywanych w rachunku zysków i strat przy zastosowaniu metody zysku zerowego

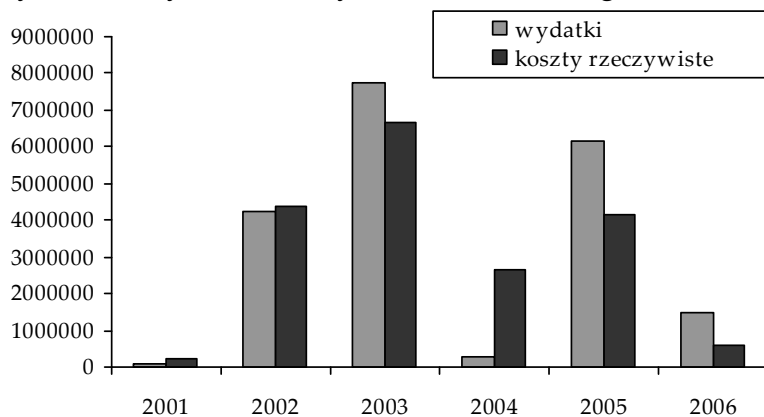
Wyszczególnienie	Kwoty narastająco	Kwoty uznane w latach poprzednich	Kwoty uznane w roku bieżącym
Rok 2001			
Zarachowane przychody ze sprzedaży	218 292,12	0,00	218 292,12
Koszty rzeczywiste	218 292,12	0,00	218 292,12
Wynik na umowie	0,00	0,00	0,00
Rok 2002			
Zarachowane przychody ze sprzedaży	4 597 972,01	218 292,12	4 379 679,89
Koszty rzeczywiste	4 597 972,01	218 292,12	4 379 679,89
Wynik na umowie	0,00	0,00	0,00
Rok 2003			
Zarachowane przychody ze sprzedaży	11 287 125,55	4 597 972,01	6 689 153,54
Koszty rzeczywiste	11 287 125,55	4 597 972,01	6 689 153,54
Wynik na umowie	0,00	0,00	0,00
Rok 2004			
Zarachowane przychody ze sprzedaży	13 942 818,56	11 287 125,55	2 655 693,01
Koszty rzeczywiste	13 942 818,56	11 287 125,55	2 655 693,01
Wynik na umowie	0,00	0,00	0,00
Rok 2005			
Zarachowane przychody ze sprzedaży	18 102 252,22	13 942 818,56	4 159 433,66
Koszty rzeczywiste	18 102 252,22	13 942 818,56	4 159 433,66
Wynik na umowie	0,00	0,00	0,00
Rok 2006			
Zarachowane przychody ze sprzedaży	22 250 235,43	18 102 252,22	4 147 983,21
Koszty rzeczywiste	18 711 510,92	18 102 252,22	609 258,70
Wynik na umowie	3 538 724,51	0,00	3 538 724,51

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych empirycznych.

Położenie nacisku przy pomiarze wyniku finansowego z kontraktów długoterminowych na zasadę współmierności spowodowało powstanie dodatkowych różnic pomiędzy wymiarem pieniężnym a bilansowym wyniku. Nie tylko przychód ujęty w rachunku zysków i strat nie wynikał z sumy wystawionych faktur, lecz był ustalany sztucznie, w oparciu o przyjęty wskaźnik, ale i wartości naliczonych przychodów i kosztów nie były tożsame z wysokością wpływów i wydatków, które wiążą się bezpośrednio z rozchodem środków pieniężnych. Różnice pomiędzy sumą osiągniętych wpływów, a zarachowanych - w zależności od przyjętej metody rozliczania kontraktu - przychodów na koniec poszczególnych okresów jego realizacji ujęto na rysunku 2. Relacje, które zarejestrowano po stronie kosztów zobrazowano z kolei na rysunku 3.

Rysunek 2. Wpływy a przychody bilansowe z badanego kontraktu „H” według metod wyceny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych empirycznych spółki.

Rysunek 3. Wydatki a koszty bilansowe z badanego kontraktu „H”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych empirycznych spółki.

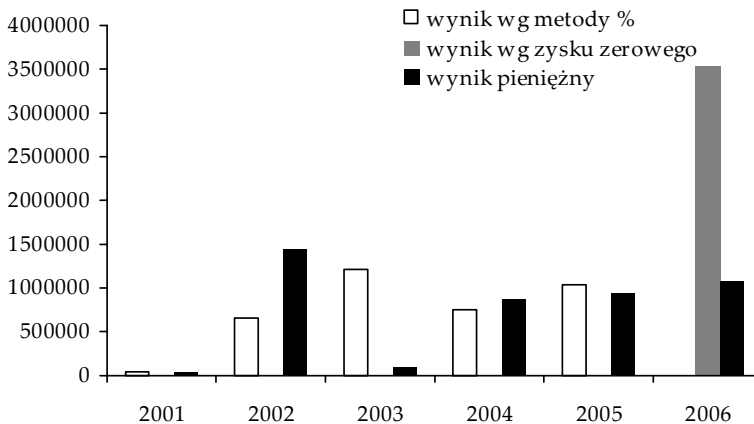
Jak wynika z rysunku 2, w trakcie realizacji umowy zaobserwowano najczęściej wyższy poziom wpływów od osiągniętych przychodów, co mogło być między innymi konsekwencją uwzględnienia w strumieniu wpływów pieniężnych wysokości należnego podatku VAT. Warto zauważyć, że przyjęcie metody zysku zerowego spowodowałoby w tym zakresie, w porównaniu do metody procentowego zaawansowania, dużo większe rozbieżności.

Po stronie kosztów wystąpiły z kolei różne relacje, w zależności od okresu świadczenia usługi. Ze względu na identyczną wysokość kosztów rzeczywistych w przypadku obu metod rozliczania umowy, nie

pojawiły się różnice pomiędzy omawianymi procedurami w tym zakresie.

Odmierna wysokość przychodów i wpływów oraz kosztów i wydatków na koniec poszczególnych lat realizacji kontraktu spowodowała powstanie kolejnych rozbieżności pomiędzy wynikiem bilansowym a pieniężnym. Ich wysokość przedstawiono w tabelicy 5 oraz zilustrowano na rysunku 4.

Rysunek 4. Wymiar bilansowy i pieniężny wyniku z realizacji badanego kontraktu „H”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych empirycznych spółki.

Tabela 5. Wynik bilansowy według metod wyceny a wynik pieniężny z realizacji badanego kontraktu „H”

Rok	Wpływy	Wydatki	Wynik pieniężny	Wynik według metody procentowej	Różnica w %*	Wynik według zysku zerowego	Różnica w %*
2001	148 043,34	103 578,32	44 465,02	32 381,72	(-) 27,17	0,00	(-) 100
2002	5 688 782,82	4 250 180,70	1 438 602,12	659 732,71	(-) 118,06	0,00	(-) 100
2003	7 836 712,53	7 742 733,55	93 978,98	1 206 612,99	1183,92	0,00	(-) 100
2004	3 836 581,29	2 975 287,30	861 293,7	752 090,65	(-) 12,68	0,00	(-) 100
2005	7 082 691,04	6 140 153,55	942 643,49	1 035 134,33	9,81	0,00	(-) 100
2006	2 552 476,20	1 470 556,30	1 081 919,90	- 147 227,89	(-)113,61	3 538 724,51	227,08

*Wynik pieniężny = 100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych empirycznych badanej spółki.

Analiza danych zestawionych w tabelicy 5 dowodzi wystąpienia znaczących różnic pomiędzy wielkością wyniku finansowego a saldem przepływów pieniężnych, sięgających średnio 244,81 % w trakcie budowy obiektu. O ile w przedostatnim roku realizacji umowy, kiedy kon-

trakt był już prawie ukończony, rozbieżności te wyniosły niespełna 10 %, to w 2003 roku wynik bilansowy stanowił blisko 12 krotność wyniku pieniężnego. W sytuacji rozliczenia umowy w oparciu o metodę zysku zerowego zaobserwowano by średnie różnice na poziomie 121,18%.

Konkludując, należy stwierdzić, że skutkiem przyjęcia metody stopnia zaawansowania, było ujawnienie na realizowanym kontrakcie poważnych rozbieżności pomiędzy wymiarem bilansowym wyniku a jego odpowiednikiem pieniężnym.

Zakończenie

Położenie nacisku przy pomiarze wyniku finansowego z kontraktów długoterminowych na zasadę współmierności powoduje powstanie dodatkowych różnic pomiędzy wynikiem pieniężnym – wyrażonym jako różnica pomiędzy wpływami a wydatkami pieniężnymi – a memoriałowym. Przychód nie wynika bowiem z sumy wystawionych faktur, lecz jest ustalany niejako sztucznie, w oparciu o stopień wykonania usługi. Podobnie zresztą jak koszty w przypadku pomiaru stanu zaawansowania zlecenia inną metodą aniżeli udział kosztów poniesionych w budżecie całego zlecenia. Skutkiem czego wynik bilansowy może być nawet 12 razy wyższy od pieniężnego, co zaobserwowano w odniesieniu do rzeczywistego kontraktu zrealizowanego na terenie północnej Polski.

Wziąwszy dodatkowo pod uwagę specyfikę tego typu zleceń, odpowiednim miernikiem ostatecznych efektów finansowych umowy długoterminowej wydaje się być pomiar nadwyżek pieniężnych. Zysk księgowy, będąc w tym przypadku obciążony dość dużym stopniem umowności i subiektywizmu, nie nadaje się do pomiaru ekonomicznej wartości firmy.

Tym samym, z punktu widzenia podmiotów realizujących usługi długoterminowe nie do przecenienia jest rola rachunku przepływów pieniężnych jako sprawozdania, które – poprzez ujednoczenie podejścia księgowego do ewidencji operacji i zdarzeń tego samego rodzaju zapewnia lepszą porównywalność sprawozdawczości różnych podmiotów⁶.

---

⁶ Por. § 5, MSR 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.

Literatura

1. Gierusz J. (2010), *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości*, ODDK, Gdańsk.
2. Filuś N. (2002), *Rachunek przepływów pieniężnych*, w: *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości w praktyce polskich przedsiębiorstw*, Kołaczyk Z. (red.), Poznań.
3. *Krajowy Standard Rachunkowości Nr 3, Niezakończone usługi budowlane*, Dziennik Urzędowy Ministra Finansów z 17 listopada 2006, Nr 13, poz. 93.
4. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Część A.* (2011), SKwP, Warszawa.
5. Needles B.E. Jr, Anderson H.R., Caldwell J.C. (1987), *Principles of Accounting*, Boston.
6. Stępień K. (2008), *Rentowność a wypłacalność przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa.
7. Śnieżek E. (1999), *Przepływy pieniężne ex post i ex ante*, FRRwP, Warszawa.
8. Śnieżek E. (2012), *Rachunek przepływów pieniężnych jako źródło informacji o zmianie sytuacji finansowej jednostki*, w: *Meritum. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
9. Śnieżek E. (2005), *Przepływy pieniężne jako szczególny obszar integracji rachunkowości finansowej i rachunkowości zarządczej*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” nr 30 (86).
10. Rappaport A. (1999), *Wartość dla akcjonariuszy, poradnik menedżera i inwestora*, WIG PRESS, Warszawa.
11. Waśniewski T., Skoczylas W. (1995), *Cash flow w przedsiębiorstwie. Ustalenie i analiza*, Warszawa.
12. Wieczorek D. (2003), *Rachunek przepływu środków pieniężnych jako instrument zarządzania finansami w przedsiębiorstwach budowlanych*, Praca doktorska, Sopot.
13. *Znowelizowany Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 Rachunek przepływów pieniężnych* (2010), w: *Zamknięcie roku 2010*, Rachunkowość, Warszawa.

Streszczenie

Różnorodność formuł pomiaru kosztów i przychodów z niezakończonych usług długoterminowych powoduje powstanie znaczących różnic w wyniku finansowym w ujęciu bilansowym i pieniężnym – dlatego w warunkach podmiotów realizujących usługi długoterminowe szczególnego znaczenia nabiera

rachunek przepływów pieniężnych jako źródło informacji o większym stopniu wiarygodności i porównywalności aniżeli rachunek zysków i strat.

Celem tego artykułu jest podkreślenie roli rachunku przepływów pieniężnych w jednostkach realizujących umowy długoterminowe oraz wskazanie stopnia możliwych rozbieżności pomiędzy wynikiem bilansowym a pieniężnym z takich zleceń ustalonych na podstawie danych dotyczących rzeczywistej umowy .

Przedmiotem analizy są następujące zagadnienia:

- rola rachunku przepływów pieniężnych w kontekście specyfiki rozliczania kontraktów długoterminowych,
- wynik bilansowy a wynik pieniężny z realizacji kontraktów długoterminowych na przykładzie badanego przedsiębiorstwa.

Słowa kluczowe

kontrakty długoterminowe, rachunek przepływów pieniężnych, wynik finansowy, wynik pieniężny

The role of the cash flow in firms realizing long term contract (Summary)

There are significant differences between the amount shown in the balance sheet, and monetary measure of financial position for long term contracts especially whilst realizing the contract. In this context the cash flow comes into prominence. Being the source of more reliable and comparable information than the profit and loss account.

The main purpose of this article is to emphasize the role of the cash flow in firms realizing long term contract and present the reasons for the differences among balance measurement, and cash flow concerning this type of companies.

The following issues are discussed:

- cash flow as an essential part of financial statement
- balance and monetary measure of financial position based on case study.

Keywords

long term contract, cash flow, financial position, balance measure, monetary measure